

Efterord

Efter att ha tittat på bilder av en familj och några scener ur deras liv. Är det något speciellt med dessa bilder? Situationerna de visar är på många sätt vardagliga. Inget direkt uppseendeväckande visas fram. Det är speciellt. Bilderna är nämligen tagna i Turkiets huvudstad Ankara. ”Turkiet – bron mellan öst och väst.” Landet som sägs förena orientaliska traditioner och europeiska strävanden.

Det är tyvärr något mycket ovanligt att få ta del av bilder från Turkiet som inte fäster vikt vid just det faktum att de är turkiska.

En av de återkommande önskemålen hos svenska turister i Turkiet är att få komma hem och se hur en vanlig turkisk familj har det. Det finns ofta en väldig nyfikenhet inför att få blicka in i den privata sfären och se hur de gör och har det. Vanliga svenska människor vill möta vanliga turkiska människor. Men något konstigt inträffar oftast som gör att det inte blir mycket till möte. Det finns naturligtvis svårigheter vad gäller språk, men de är ändå inte oöverstigliga. Av någon anledning tenderar mötet att, istället för att äga rum mellan en liten grupp individer, bli till en slags statsbesök.

-Så här gör vi i Sverige, hur gör dom i Turkiet. (Och omvänt)

Människor, till vardags unika individer, reduceras till representanter för en kultur och förutsätts vara representativa. De förväntas vara en slags skugglika och bristfälliga exemplar av den sanna turken. Och vi uppträder själva lätt som någon slags representant för svenskheten. För mig är en viktig kvalitet i Tina Carlssons bilder att de ställer sig bredvid frågan om representativitet. Livet är vad det är. Istället för att söka representativa uttryck för en kultur kan vi se att livet i en familj är en ganska alldaglig och allmänmänsklig företeelse. Där finns en rad inslag som jag som uppväxt i ett hem med djupa anor i den centraluppländska jordbruksbygden inte känner igen från mitt eget familjeliv. Men där finns också företeelser som jag nostalgiskt omsluter som mina egna efter några års bosättning i Turkiet, vissa ting som jag introducerat i mitt eget familjeliv.

Ofta när Turkiet hamnar i blickfånget är det den särskiljande blicken som siktar in sig. Turkiet är en del av Orienten – det lockande, tjusande, mystiska och farliga Österlandet. Många av inslagen i bilden av Orienten verkar vara nästan jämgamla med religionen islam. Den allmänna och officiella bilden av islam inom den medeltida kristendomen såg Koranen som en förfalskning och förvrängning av Bibeln, framställd av bedragaren Muhammed. Koranen ansågs också sakna disposition och bara bestå av ostrukturerade pseudopropetior som saknade såväl stil som innehåll. Muhammeds falskhet syntes också tydligt i det att han inte utfört några mirakel eller gjort några förutsägelser. Han hade varit besatt av djävulen med trott att det var uppenbarelser från ärkeängeln Gabriel. Dessutom levde han ett omoraliskt liv, han levde i synd med en änka som han först senare gifte sig med. Han hade också flera fruar. Ofta sades Muhammed ha inspirerats till sina falska uppenbarelser av en förtappad kristen eller jude. Det var enda förklaringen till att han hade känt till så pass mycket om de bibliska historierna. En populär sägen sa att han var en kardinal från Rom som inte blivit vald till påve och istället givit sig ut i öknen och utropat sig till profet.

Livet vid de muslimska hoven blev framförallt på 1700- och 1800-talen stoff för många drömmar om despotiska härskare med harem proppfulla med ständigt avklädda och trånande odalisker. Störst och mest depraverat av alla var det hov som den turkiske sultanen i Istanbul regerade över: Seraljen. 1800-talets orientalistiska måleri svämmar över av bilder på nakna kvinnor i haremsmiljö. De avklädda slavinnorna på bilderna är ofta vita, sultanen sades vara extra förtjust i de ljusa tjerkesiskorna. De pryda västerlänningarna lät således den njutningslystne sultanen klä av de vita kvinnorna inför sina lystna blickar (det var ju dessutom praktiskt eftersom konstnärerna kunde använda lokala modeller).

I dagens nyhetsmedia är det istället bilden av fanatiska självmordsbombare som dominerar de bidrag som behandlar islam. Eller: för att visa att till exempel Turkiet inte är ett farligt land betonas och poängteras den milda sidan hos islam – oftast under namnet sufism. Oavsett vad så dominerar hela tiden våra egna intressen vad som uppmärksammas. Förhållandena i Turkiet och andra muslimska länder studeras nästan alltid utifrån de problem vi uppfattar som viktiga, utifrån vårt perspektiv. Och varje exempel skall alltså vara representativt. Islam figurerar i stort sett bara som problem

och våldsfaktor och det är svårt att i denna flod av faror komma ihåg att de flesta muslimer är alldagliga människor med alldeles vardagliga liv.

Hur vi ser på världen är intressant. Inom den samtida vetenskapsteorin har man visat att den tro på ett distanserat och objektivt betraktande av världen som föreföll möjligt under 1950- och 60-talen inte är möjligt. För att se något måste vi rikta blicken mot det, och blicken är alltid på spaning efter något särskilt. Vi har som man brukar säga ett antal olika glasögon som vi använder på olika sätt i olika situationer. Den engelska sociologen John Urry har myntat begreppet turistblicken för att beskriva turismens sätt att närma sig världen. I vårt dagliga liv för vi oss fram på vårt alldagliga vis och orkar sällan fästa så stor vikt vid vad som rör sig runt oss. Vi vandrar runt i vardagen och är upptagna av våra egna tankar. Men på semestern ska man ut och uppleva världen. Och då kommer den där märkliga särskiljande blicken fram som letar efter tecken på det typiska lokala livet som inte är som hemma. Man intresserar sig mest för avvikelser, ett slags sökande efter det exotiska, genuina, det ”äkta”. Medelklassen, den vanliga befolkningen blir då tämligen ointressant. Fantasier (till exempel om Orientens lockelser) har satts i spel och blicken letar istället efter allt som är annorlunda och sevärt. Blicken börjar söka objekt.

Men Tina Carlsson visar att Turkiet inte bara är ett turistland, eller ett land med politiska problem. Först och främst är det som de flesta andra länder en plats där det bor människor som lever sina liv i vardaglig samvaro med varandra. Och när vi får tillträde till denna vardagliga närhet mellan medmänniskor kan vi också se att varje familj har sina egna umgängesmönster. Vissa – men ändå ganska få – av dem beror av vilken religiös tradition man tillhör och vilka politiska möjligheter man har. Men det är först när vi sett den alldagliga vardagligheten som vi kan börja förstå skillnadernas betydelser.